

SISÄLLYS

Kirjoittajat	11
Esipuhe	13
<i>Pirkko Virtanen</i>	
Johdanto	20
I HISTORIALLISTA KEHITYSLINJOJA	26
Erytispedagogiikka ennen ja nyt	26
<i>Kari Tuunainen</i>	
Johdanto	26
Kehityksen vuosikymmenet	28
Niilo Mäki — erityispedagogiikan ”grand old man” (1902–1968)	31
Erytispedagoginen tutkimus vahvistuu	33
Erytispedagogiikan profiilin muutoksia	34
Lopuksi	38
lähteet	39
Erytispedagogiikan kohderyhmät tieteenalan määritelmässä, tutkintovaatimuksissa ja opinnäytetöissä	40
<i>Tarja Ladonlahti & Raija Pirttimaa</i>	
Erytispedagogiikan kohderyhmät osana tieteenalan määrittelyä	40
Mistä perusta erityispedagogiikkaan? ”Sielullisesti poikkevista” ”erityistä tukea tarvitseviin”	45
Lopuksi	49
lähteet	52
Erytispedagogiikan laitos kouluttajana	54
<i>Eske Holopainen, Antti Luokola & Eino Niemelä</i>	
Johdanto	55

Erilliset erityisopettajan opinnot	55
Erityispedagogiikan koulutusohjelma vuosina 1979–95: erityisopettajan suuntautumisvaihtoehto ja yleinen suuntautumisvaihtoehto	62
Erityispedagogiikan opetussuunnitelma vuodesta 1995	64
lähteet	66

Logopedia yliopistollisena oppiaineena sekä osana erityisopettajan koulutusta ja kliinisiä puheterapeuttikursseja	67
<i>Riitta Nissinen & Annikki Riitesuo</i>	
Logopedian uho ja tuho	67
Kliiniset puheterapeuttikurssit 1976–1988	71
lähteet	73

Opinnäytetutkimuksen määrästä ja laadusta	74
<i>Markku Leskinen</i>	
Tutkimustraditiot väitöskirjatutkimuksissa	74
Tutkimuksen laatuun vaikuttavia tekijöitä	79
Tutkimuksen kohde	82
Tulevaisuuden visioita	83
lähteet	84

II ERITYISKASVATUKSEN MERKITYS JA ARVOPOHJA 88

Vammaiseksi nimeämisestä vammaisuuden luomiseen	88
<i>Tanja Vehkakoski</i>	
Johdanto	88
Vammaisuus sosiaalisena konstruktiona	89
Vammaisuus sosiaalisten esteiden seurauksena	91
Vammaisuus kielenkäytössä	92
Erityiskasvatus vammaisuuden luojana	94
lähteet	100

**Vammaisuuteen liittyvien rajoitteiden vähentäminen
— Yksilöön ja yhteisöön kohdistettavien
toimenpiteiden moraalinen oikeutus** 103

Simo Vehmas

Vammaisuuden sosiaalinen selitysmalli	103
Vammaisuus: puhtaasti sosiaalinen konstruktio?	106
Onko vammaisuus poistettavissa yksinomaan yhteisöä muuttamalla?	108
Vammaisuus — toivottava vai ei-toivottava ominaisuus?	110
Vammaisuus ja hyvinvointi	114
Yleispätevien moraalinormien välttämättömyys	116
Yksilön ja yhteisön ”erityiset tarpeet”	118
Lopuksi	120
lähteet	120

Käyttäytymisen ongelmat ja niiden luokittelu . . . 123

Matti Kuorelahti

Tarvitaanko luokittelua ja diagnooseja?	124
Mihin käyttäytymishäiriöiden diagnosointia ja luokittelua tarvitaan?	125
Ulospäin suuntautunut häiriökäyttäytyminen	127
Tarkkaavaisuus- ja yliaktiivisuushäiriö	128
Käytöshäiriö	131
Uhmakkuushäiriö (oppositional defiant disorder)	132
Kriteerien kritiikkiä	132
Lopuksi	133
lähteet	134

**Erityisopetuksen ja yleisopetuksen integraatio
opettajien silmin** 136

Sakari Moberg

Johdanto	136
Mistä integraatioideologiassa on kysymys?	137
Erityisopetuksen oppimisympäristöt Suomessa	143
Integraatio ja sen tavoittelu opettajien silmin	147
Johtopäätökset	155
lähteet	158

Erityisopetus koulu-organisaation patologiana . 162

Timo Saloviita

Johdanto	163
Sosiaalisten järjestelmien legitimaatio	163
Hyvinvointipalvelut hallitsemismentaliteettina	165
Erityisopetuksen ammatilliset perusolettamukset	165
Kaksi erityisopetuksen legitimaatiodiskurssia	168
Erityisopetuksen dekonstruointi	171
Erityisopetuksen tehottomuus	174
Professionaaliset edut	176
Erityisopetuksen elinvoimaisuus	177
lähteet	179

Kurinalaisuutta ja taakan siirtoa – koulun oppimisvaikeudet erityiskasvatuksen tarpeen määrittäjinä 182

Aimo Naukkarinen

Retoriikkaa vai todellista toimintaa?	182
Niin toimit kuin uskot	184
Perinteinen vai uudistuva koulu?	185
Erityiskasvatuksellisten palvelujen tarpeen luominen taakkaa siirtämällä	188
Systeeminen ajattelu koulussa	194
Kurinalaisuudesta tarkoituksenmukaisuuteen	196
Oppiva organisaatio ja oppijan yksilöllisyyden kohtaaminen	197
Lopuksi	199
lähteet	200

Normaali erityisopetuksen piilo-opetus suunnitelmana 203

Joel Kivirauma

Johdanto	200
Ruumiista sieluun, poissulkemisesta itsevalikointiin	206
Normaali luokittelukamppailun keskiössä	208
Entiset käytännöt - uudet nimitykset ?	211
lähteet	214

III ERITYISKASVATUKSEN YKSILÖLLISET OHJELMAT 216

Henkilökohtainen opetussuunnitelma 216

Oiva Ikonen

Johdanto	216
HOPS — mikä se on?	219
Henkilökohtaisen opetussuunnitelman sisällöt	221
Opetuksen suunnittelu ja toteutus	222
Oppimistehtävät ja ympäristö materiaaleina	226
Yhteistyö on toimivan suunnittelun avain	227
Miksi henkilökohtainen opetussuunnitelma tehdään?	228
Pohdinta	229
lähteet	231

Opetussuunnitelmien toteuttajista oman työn kehittäjiksi reflektoinnin avulla 232

Elina Oksanen

Miksi uudistumiseen tarvitaan reflektointia?	232
Miksi opetuksen mukauttaminen oppimisedellytyksiä vastaavaksi ei mahdollistanutkaan optimaalista oppimista?	234
Miksi henkilökohtainen opetussuunnitelma ei tuottanut toivottuja tuloksia?	236
Miksi Piaget'n konstruktivismi ei ollutkaan riittävä lähtökohta ymmärtämiselle?	239
Miksi opettajat eivät reflektoi?	242
lähteet	243

Erityispedagogiikka tasoittaa tietä työelämään 246

Ulla Lehtinen

Tuettu työllistyminen	246
Uutta palveluajattelua	247
Yksilöllistä tukea työllistymisen eri vaiheisiin	248
Käyttäjakeskeisyys tuetun työllistymisen lähtökohtana	249
Tuettu työllistyminen erityispedagogisena haasteena	250
Arviointi ja suunnittelu	251
Autonomian tukeminen	252
Työtaitojen ja työelämän valmiuksien opettaminen	252

Tulevaisuuden haasteita	253
lähteet	255

Ystävyys ja tuettu yhteisöön liittyminen 258

Minna Saarinen

Johdanto	258
Mitä ystävyys on?	261
Ystävyyssuhteiden merkitys	262
Ystävyys ja kehitysvammaisiksi diagnosoidut ihmiset	263
Ystävyyssuhteiden rakentuminen	266
Ystävyyssuhteiden edistämisen keinoja	268
Yhteenveto	271
lähteet	272

Tietotekniikka kehittyvänä erityiskasvatuksen työvälineenä 276

Ossi Ahvenainen & Timo Ovaskainen

Commodoresta multimediaan	277
Erytisopetus tiedon valtatielle	279
Erilaisia tieto- ja viestintätekniikan käyttötapoja	281
World Wide Web osana oppimisympäristöä	285
lähteet	289

IV VARHAISKASVATUS- JA PERHETUTKIMUKSET 288

Kaikki hyvin? Varhaiserityisopetus osana päivähoitoa 291

Riitta Viitala

Johdanto	292
Lapsen sosiaaliset suhteet, lapsilähtöisyys ja lapsen aktiivinen rooli oppijana	293
Aikuisen merkitys oppimisen tukijana ja aktiivisen kasvuympäristön luojana	297
Varhaiserityisopetuksen haasteita	300
lähteet	301

Arviointi ja suunnittelu varhaisvuosien erityiskasvatuksen osaprosessina 304

Päivi Kovanen & Annikki Riitesuo

Arviointi ja sen perusteet	304
Arvioinnin lapsesta tuottama tieto	306
Vanhemmat arvioijina ja yhteistyökumppaneina	308
Ekologinen arviointi	309
Kielen ja motoriikan arviointi	310
Suunnittelusta toteutukseen	312
Päätelmät	313
lähteet	314

Perhekeskeinen työ varhaisvuosien erityiskasvatuksessa 317

Anja Rantala

Varhaisvuosien erityiskasvatus osana pienten lasten moniammatillista kuntoutusta	317
Lainsäädäntö perhekeskeisen työn määrittäjänä	319
Perhekeskeisen työn paradigma lasten kuntoutuksessa	321
Ammattilaisten työskentely perheiden kanssa - perhekeskeistäkö?	322
Äidin ja isän roolit perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä	325
lähteet	327

Kokonaisnäkemystä vammaisten lasten palveluihin 330

Erja Pietiläinen

Johdanto	330
Yhteistyötä ja asiantuntijuutta	331
Asiakkuus varhaisvuosien erityiskasvatuksessa	334
Palaute työn kehittämisen osana	335
Siirtymävaiheet	336
Palveluohjaus lasten ja perheiden palveluissa	337
Lopuksi	338
lähteet	339

Perhetyötä tekevän ammattilaisen asiantuntijuus puntarissa	341
<i>Päivi Lehtonen</i>	
lähteet	347
”Minun nimi on Virva, mutta oikeesti minä oon prinsessa!” – Vammainen ja sairas lapsi leikkijänä	349
<i>Briitta Hiitola</i>	
Johdanto	349
”Sairaat ja vammaiset lapset eivät leiki”	351
Vammainen ja sairas lapsi leikkijänä	353
Kuntouttava ja terapeuttinen leikkiympäristö	356
Aikuisen rooli vammaisen ja pitkäaikaissairaana lapsen leikissä	358
lähteet	359
Epilogi 1: Opiskelijana erityispedagogiikan laitoksella	365
<i>Kaisa Häkkinen & Johanna Lepoaho</i>	
Opiskelutaipaleen alkumetrit	365
Koulutus opiskelijan silmin	365
Henkilökunnan sitoutuminen opetukseen	367
Aktiivisuuden monet ulottuvuudet	368
Eryityiskasvatuksen tulevaisuuden haasteet	369
Epilogi 2: Erityispedagogiikka eilen, tänään, huomenna	370
<i>Paula Määttä</i>	
Hakemisto	388

Kirjoittajat

Ahvenainen, Ossi

KT, professori
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Hiitola, Britta

KM, jatko-opiskelija
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Holopainen, Esko

KL, EO, lehtori
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Häkkinen, Kaisa

Kasv. yo, opiskelija
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Ikonen, Oiva

KT, EO, lehtori
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Kivirauma, Joel

KT, professori
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

Kovanen, Päivi

KM, assistentti
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Kuorelahti, Matti

KM, EO, assistentti
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Ladonlahti, Tarja

KM, assistentti
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Lehtinen, Ulla

Dipl. ped., tutkija
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Lehtonen, Päivi

KM, jatko-opiskelija
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Lepoaho, Johanna

Kasv. yo, opiskelija
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Leskinen, Markku

KT, yliassistentti
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Luokola, Antti

Yo-merkonomi, toimistos sihteeri
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Moberg, Sakari

KT, professori
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

Määttä, Paula

YTT, professori, laitoksen johtaja
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto